

STANOWISKO ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH
w sprawie poprawek Senatu do ustawy o zmianie ustawy
o Krajowej Radzie Sądownictwa (druk sejmowy nr 378)

Przywrócenie Krajowej Rady Sądownictwa do składu zgodnego ze standardami konstytucyjnymi i międzynarodowymi jest kluczowe dla odbudowy praworządności w Polsce. Bez tego pełne wykonanie wiążących Polskę wyroków europejskich trybunałów nie będzie możliwe. Funkcjonowanie KRS w obecnym kształcie utrwała stan niezgodny z prawem, gdyż umożliwia nominowanie przez ten organ sędziów, których niezawistość i bezstronność są podważane i których zasiadanie w składzie sądu nie gwarantuje prawa do sprawiedliwego procesu. Prowadzi to do kwestionowania wydawanych przez nich orzeczeń –na płaszczyźnie zarówno krajowej, jak i europejskiej.

Z tego powodu z zadowoleniem przyjęliśmy fakt podjęcia przez obecne władze prac ustawodawczych mających na celu przywrócenie konstytucyjnego trybu wyboru sędziowskiej części KRS, a tym samym zagwarantowanie jej niezależności od polityków. Zaproponowane rozwiązania nie były wolne od wad, co znalazło odzwierciedlenie w licznych opiniach zgłoszonych do projektu ustawy w toku prac legislacyjnych. Niemniej, jego główne założenie, przewidujące powrót do modelu, w którym piętnaścioro członków KRS jest wybieranych przez sędziów, jest w pełni słuszne i odpowiada wymogom wynikającym z Konstytucji.

W naszej ocenie, rozwiązań tych nie przekreślają zmiany wprowadzone do ustawy na etapie prac legislacyjnych w Senacie. Wykreśliły one z tekstu ustawy regulacje pozbawiające sędziów powołanych przy udziale KRS w obecnym składzie biernego prawa wyborczego w pierwszych wyborach do Rady. Zmiany zaproponowane przez Senat spotkały się z surową krytyką ze strony części uczestników dyskursu publicznego, w tym przedstawicieli środowisk sędziowskich, którzy wskazują na wadliwość funkcjonowania tak powołanej KRS. Oceny tej nie możemy podzielić.

Wprowadzona poprawka miała na celu dostosowanie ustawy do rekomendacji Komisji Weneckiej, zawartych w jej opinii z 8 maja 2024 roku (CDL-PI(2024)009), wydanej na wniosek organów Rady Europy – co znalazło także wyraz w stanowiskach autorów poprawki i obecnego na posiedzeniu przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości. W opinii tej Komisja stwierdziła, że blankietowe pozbawienie biernego prawa wyborczego wszystkich osób powołanych przy udziale KRS w obecnym składzie budzi wątpliwości pod kątem zgodności z zasadą proporcjonalności – gdyż nie przewidziano jakiegokolwiek indywidualizacji takiego środka.

Choć Komisja zwróciła uwagę na szczególną sytuację osób powołanych na pierwsze stanowiska sędziowskie po okresie asesury, to nie jest prawdą, że jej uwagi odnosiły się wyłącznie do tej grupy osób. Zdaniem Komisji, ewentualne zagrożenia dla bezstronności Rady w procesie ponownej oceny okoliczności powołania tych sędziów, w którym mogłaby brać udział KRS, nie mogą same w sobie uzasadniać automatycznego pozbawienia biernego prawa wyborczego wszystkich sędziów z tej grupy. Dla zagwarantowania należytego i bezstronnego działania Rady możliwe jest bowiem wykorzystanie środków o mniej dolegliwym charakterze, np. wyłączenia członka KRS od rozpoznawania określonej sprawy. W opinii Komisji podkreślono ponadto, że pozbawienie biernego prawa

wyborczego mogłoby negatywnie wpłynąć na dyskusję na temat statusu osób powołanych w ten sposób i wydawanych przez nich orzeczeń.

Prawdą jest natomiast, że Komisja Wenecka zwróciła uwagę na możliwość wprowadzenia do ustawy kryterium stażu sędziowskiego, od którego dopuszczalne byłoby ubieganie się o członkostwo w KRS. Nie znaczy to jednak, że dopuszczalne jest sformułowanie tego wymogu w taki sposób, by w istocie pozbawić wszystkie osoby powołane przy udziale Rady w obecnym składzie biernego prawa wyborczego. Takie podejście stanowiłoby rażący przykład instrumentalizacji prawa i próbę obejścia standardu wskazanego przez Komisję. Kryterium stażu powinno więc być sformułowane w taki sposób, by rzeczywiście pozostawało w bezpośrednim związku z przyjętym celem ograniczenia (np. zapewnieniem członkom KRS odpowiedniego poziomu doświadczenia) i nie wykroczało ponad to, co jest konieczne dla jego osiągnięcia.

Mając to na uwadze, nie traktujemy poprawek Senatowi jako swego rodzaju „zgniętego kompromisu” czy politycznego targu, który naraża na szwank proces odbudowy praworządności w Polsce. Zmiany te mają bowiem umocowanie w standardach europejskich, na których oparta była opinia Komisji Weneckiej.

Nie widzimy także jakichkolwiek podstaw do kwestionowania statusu i legalności działań KRS, której członkowie zostaliby wyłonieni w tak określonej procedurze. Konstytucja i europejskie standardy wymagają, by w skład Rady wchodził sędziowie wybrani przez innych sędziów. Ustawa, także w kształcie uwzględniającym poprawki Senatowi, standard ten realizuje, gdyż umożliwia każdemu sędziemu ubieganie się o członkostwo w KRS oraz oddanie głosu w tych wyborach. Przyznanie biernego prawa wyborczego osobom powołanym przy udziale Rady w obecnym składzie nie oznacza jeszcze, że któraś z nich znajdzie się w KRS. Aby tak się stało, taki kandydat będzie musiał uzyskać poparcie znacznej części środowiska sędziowskiego. Jeśli jednak nawet takie poparcie zdobędzie, to ewentualna negatywna weryfikacja jego statusu w przyszłości i złożenie go z urzędu doprowadzi także do wygaśnięcia jego mandatu w Radzie, o czym stanowi obecnie art. 14 ust. 1 pkt 5 ustawy o KRS. Innymi słowy, przesądzona przez europejskie trybunały wadliwość składów sądów, w których zasiadają sędziowie powołani przy udziale Rady w obecnym składzie, sama w sobie nie przekłada się automatycznie na ich zdolność do zasiadania w KRS i sam status tego organu.

Wejście w życie ustawy bez odkładania reformy KRS o kolejny rok umożliwiłoby powołanie kilkuset sędziów, których status nie byłby kwestionowany, co pozytywnie wpłynęłoby na sprawność funkcjonowania pogrążonego w kryzysie sądownictwa. Jednocześnie jesteśmy świadomi, że omawiana ustawa stanowi jedynie pierwszy krok w kierunku całościowego przywrócenia rządów prawa w Polsce. Potrzebne będzie bowiem również przyjęcie kompleksowej regulacji statusu osób powołanych z udziałem KRS w obecnym składzie i wydanych przez nich orzeczeń. Niezwykle istotne jest więc, aby prace koncepcyjne nad tą reformą rozpoczęły się jak najszybciej i aby także w ich toku uwzględniać standardy międzynarodowe, w tym te prezentowane w opiniach Komisji Weneckiej.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

Forum Obywatelskiego Rozwoju

Amnesty International Polska

Fundacja Court Watch Polska

Sieć Obywatelska Watchdog Polska

Towarzystwo Prawnicze w Lublinie